

Συντέλειο

ΤΟ ΘΕΜΑ

ΣΥΝΤΕΛΕΙΑ

Η ΑΛΛΗ ΟΨΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

Η επόμενη μέρα της συντέλειας θα εξαλείψει τις αδικίες της κοινωνικής πραγματικότητας. Αυτό υποστηρίζουν τα χιλιαστικά κινήματα της Ευρώπης. Πώς εκφράζεται η χιλιαστική αντίληψη σε πολιτικό αλλά και θρησκευτικό επίπεδο μέσα στους αιώνες; Το μέλλον εισβάλλει στην ιστορία και η αξίωση ισχύος κάποιων ομάδων αποκτά ένα νέο ιδεολογικό όπλο: το φόβητρο της συντέλειας.

του Μανώλα Βαρδῆ, θεολόγου

τ 41999

Η χιλιαστική αντίληψη

Η ιδέα της συντέλειας, πέρα απ' στιδίποτε άλλο, είχε μέσα στην ιστορία μια σαφώς επαναστατική διάσταση. Το προσδοκώμενο τέλος του κόσμου αποτελούσε πάντοτε για τον χριστιανό άνθρωπο ένα ιδεολογικό όπλο στον αγώνα του ενάντια στην κατεστημένη εξουσία. Έτσι, όλοι όσοι αισθάνονταν απόκληροι και αδικημένοι από το υπάρχον κοινωνικό σύστημα ήταν φυσικό να εύχονταν την ολοκληρωτική κατάλυσή του. Οι ίδιοι δεν είχαν τίποτα στον κόσμο αυτό: ούτε πλούτη, ούτε δύναμη, ούτε εξουσία. Τι τους απασχολούσε, λοιπόν, αν είχε φτάσει το τέλος; Αντίθετα, πολλοί προσέβλεπαν σε αυτό με ελπίδα, αλλά και κάμπο-

ση χαιρέκακιά. Η φωτιά που θα έπεφτε από τον ουρανό, οι σεισμοί και οι καταποντισμοί που θα ρήμαζαν τη γη, η τρομερή φωνή του Κριτή που θα δικάζε τους αμαρτωλούς και τους καταπιεστές, φάνταζε στα μάτια τους σαν λύτρωση και αναμνηχή: ήταν ο μοναδικός τρόπος για «να πάρουν το αίμα τους πίσω». Σε φιλοσοφικό και θρησκευτικό επίπεδο, η τάση αυτή εκφράστηκε μέσα από χιλιαστικού τύπου δοξασίες, δημιούργησε ουτοπικά οράματα και θεωρίες περί Αντίχριστου. Σε πολιτικό και πρακτικό επίπεδο, ο πυρετός της συντέλειας είχε αποτέλεσμα μια συμπεριφορά αντι-νομική και αναρχική. Όταν η Έσχατη Κρίση, η Δευτέρα Παρουσία και το επερχόμενο Βασίλειο του Θεού κατακυριεύσουν την ατομική ή συλλογική συνείδηση, τότε λύνονται όλοι οι κρίκοι που την εγκλωβίζουν σε σταθερούς σχηματισμούς και πράγματα επίγεια. Το μέλλον εισβάλλει στην ιστορία και η αξίωση ισχύος κάποιων ομάδων αποκτά ένα νέο ιδεολογικό όπλο: το φόβητρο της συντέλειας.

Η ιστορία των χιλιαστικών κινήσεων

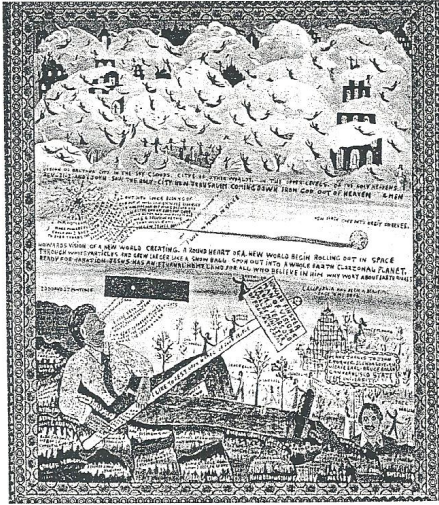
I. Η ιδέα της συντέλειας του κόσμου και της τελικής νίκης του Θεού μέσα στην ιστορία καλλιιεργήθηκε για πρώτη φορά στο πλαίσιο του Ιουδαϊσμού. Στην ιουδαϊκή αποκαλυπτική γραμματεία βλέπουμε τον Θεό να τιμωρεί ανελέητα την ολοένα διογκούμενη αποστασία και ασέβεια του Ισραηλιτικού λαού (*Ιαβηλαία*, 23.22.24). Παράδοξα φαινόμενα, «σημεία και τέρατα» εμφανίζονται στον ουρανό και τη γη ως προανάκρουσμα της βασιλείας του Μεσσία (*Δ' Έσδρας* 5.1-13). Ο προφήτης Δανιήλ περιγράφει με

ζοφερά χρώματα μια κατάσταση ολοκληρωτικής ερήμωσης και αφανισμού (9.1-27), ενώ το βιβλίο της *Αποκάλυψης* περιγράφει την αποδέσμευση του Σατανά, τον ολοκληρωτικό πόλεμο των σκοτεινών δυνάμεων εναντίον των αγίων του Θεού και την οριστική ήττα του κακού πριν από την τελική κρίση (κεφ. 20).

II. Στα χρόνια μετά τους Αποστόλους, σε χριστιανικό πλέον έδαφος, αναπτύσσεται ένας τύπος χιλιασμού που ζητεί να περιγράψει τη Βασιλεία του Θεού με κοσμικούς όρους (Παπίας Ιεραπόλεως Φρυγίας, Ιουστίνος, Ειρηναίος Λουγδούνων, Τερτυλλιανός, Λακτάντιος). Μάλιστα, ο ίδιος ο ιερός Αυγουστίνος, στο 20ο βιβλίο της *Πολιτείας του Θεού* (*De civitate Dei*), μάς δίνει πληροφορίες για την έλευση του Αντίχριστου και μας δια φωτίζει για το πώς οι ιδέες περί συντέλειας του κόσμου συσχετίζονται με συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα (πτώση Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας).

III. Από τον 11ο αιώνα και μετά, οι αρχαίες προφητείες για τις έσχατες ημέρες αποκτούν εκρηκτική δύναμη σε αστικές, ιδιαίτερα, περιοχές της Ευρώπης, με έντονο υπερπληθυσμό. Αρχίζει να διαμορφώνεται μια εσχατολογία των «απόκληρων» ανθρώπων, των ξεριζωμένων από τους πατροπαράδοτους κοινωνικούς δεσμούς της αγροτικής υπαίθρου και ριγμένων στο πρόσωπο καθεστώς των πρώτων βιομη-

χανικών και εμπορικών πόλεων. Αυτοί οι *pauperes* (φτωχοί) θα επανδρώσουν τις δύο πρώτες σταυροφορίες (το 1096 και το 1146), οραματιζόμενοι το μεσσιανικό βασίλειο με επίκεντρο την Ιερουσαλήμ. Οι ίδιοι θα δουν στο πρόσωπο του Καρλομάγνου τον εσχατολογικό νικητή του Σατανά, θα ερμηνεύσουν την πανούκλα των ετών 1348-9 ως τιμωρία των έσχατων ημερών και θα απαντήσουν σε αυτήν με το κίνημα των μαστιγούμενων. Κατά τη διάρκεια του 13ου αιώνα, εμφανίζεται η νέα εσχατολογική άποψη του Ιωακείμ της Φιόρας (*Joachim de Fiore* 1145-1202), ο οποίος με αριθμητικούς υπολογισμούς προσδιόριζε το τέλος του κόσμου και θεωρούσε ότι ο Αντίχριστος θα είναι κάποιος κοσμικός βασιλιάς, που θα τιμωρούσε τη διεφθαρμένη Εκκλησία μέχρι την έλευση της «εποχής του Πνεύματος». Την ίδια περίοδο, οι Αμωρίτες, οπαδοί του λέκτορα στο πανεπιστήμιο των Παρι-

Το όραμα μιας καλύτερης «ουράνιας» κοινωνίας τροφοδοτούσε τα επαναστατικά κινήματα όλων των εποχών.

GODS, GODDESSES, AND DIVINITY: THE HISTORY OF RELIGION, VOL. 1, 1997, BY DAVID N. GORDON, PH.D., AND DAVID N. GORDON, PH.D.

HOWARD CHAYKIN, "VISIONS OF THE HOLY WORLD," 1972

...and you can see the world...
...and you can see the world...

you just
don't
know
what
you're
doing

NO ONE IN THIS
HAPPY PLACE

BECAUSE IT'S
WORTH IT ALL

THE HISTORY
OF BEHOLD
IN THE GARDEN
OF ETERNITY

...and you can see the world...
...and you can see the world...

VISIONS OF THE
HOLY WORLD

WARNING SIGNS
ARE GOING
TO GOD.

...and you can see the world...
...and you can see the world...

...and you can see the world...
...and you can see the world...

AN UNFINISHED
HOUSE IS
RAISED AND
NOTS AWAY
BEFORE IT
REACHES IN
BEAUTY AND
GLORY.
IT TAKES
A HUMAN
BODY 35 YEARS TO FULLY DEVELOPE
IF YOU ABUSE IT OR PUNISH IT
BEFORE IT'S FINISHED IT WILL NOT
BE AROUND TO ENJOY ITS BEAUTY AND GLORY.

TO BEHOLD

NEVER
OUTO

σιών, Αιωρώ του Μπεν, ταύτιζαν την εποχή τους με την εποχή του Αγίου Πνεύματος, που θα κρατούσε μέχρι τη συντέλεια του κόσμου. Έπειτα από ένα πλήθος «μεσσιανικών συμφορών», τα πάντα θα καταστρέφονταν, παρεκτός ενός «σεσωσμένου υπολείμματος».

Η θηκική των χιλιαστικών αυτών κινήσεων τόνιζε την απόλυτη παράιτηση από τον πλούτο και την εξουσία και εκφραζόταν μέσα από τα αντιεκκλησιαστικά κηρύγματα «φτώχειας» των Καθαρών και Βάλδιων αρετικών. Οι απλοί άνθρωποι του λαού υποστήριζαν ότι όλοι οι πλούσιοι έχουν διαφθαρεί από την πλεονεξία, και γι' αυτό σύντομα θα αφανιστούν. Η διάχυτη σε όλη την Ευρώπη αίρεση του «Ελεύθερου Πνεύματος» αναμείγνυε τον χιλιασμό με τον πρωτογονισμό: στη λατρεία του Αδάμ, που καλλιεργούσε η αίρεση, αναδημιουργήθηκε ο χαμένος παράδεισος και επιβεβαιώθηκε η έλευση της χιλιετούς Βασιλείας του Θεού. Με την εξέγερση των χωρικών της Αγγλίας, στα 1381, προβάλλει το αίτημα της ισότητας μέσα στη Βασιλεία και η έσοχατη κρίση θεωρείται πλέον ημέρα εκδίκησης των φτωχών. Οι καταπιεσμένοι του Λονδίνου και της υπαίθρου βλέπουν τον Αντίχριστο στα πρόσωπα των «σκληρών αρχόντων». Ένα άλλο χιλιαστικό κίνημα, αυτό των Θαβωριτών, στη Βοημία, οικοδομήθηκε πάνω στον αντιπαπικό και αντιεκκλησιαστικό αγώνα μορμών, όπως ο Ιωάννης Ουίκλιφ (Wyclif, 1324-1384) και ο Ιωάννης Χους (Hus, 1373-1416): για τους Θαβωρίτες το μεσσιανικό συμπόσιο θα γινόταν στα όρη τους, ο Χριστός θα αναλάμβανε βασιλιάς,

και φωτιά θα κατέστρεφε όλες τις πόλεις και τα χωριά μεταξύ πρώτης και δεκάτης τετάρτης Φεβρουαρίου 1420. Οι χιλιαστικές ιδέες των βοημικών και γερμανικών περιοχών δεν θα τερματισθούν με την ήττα του στρατού των Θαβωριτών (1434), αλλά θα συνεχιστούν με τους αδελφούς Γιάνκο και Λίβιν του Βίρμπερκ: γι' αυτούς, ο νέος Μεσσίας θα ξεκινούσε σφάζοντας τον Αντίχριστο (τον Πάπα) και όλους τους κληρικούς ακόλουθούς του.

Τον 16ο αιώνα κάνει την εμφάνισή του το κίνημα του Αναβαπτισμού, το οποίο εξέφραζε έναν έντονο επαναστατικό χιλιασμό και συνδέθηκε με μια σειρά κοινωνικών εξεγέρσεων. Κορυφαία προσωπικότητα ήταν ο Τόμας Μύντσερ (Thomas Muntzer, 1490-1525), ο οποίος έπαιξε καθοριστικό ρόλο στους «πολέμους των χωρικών». Η πίστη του ότι πλησιάζουν οι Τελευταίες Ημέρες, τον απομάκρυνε από τον Λούθηρο και τον οδήγησε να κηρύξει μαζί με τους «εκλεκτούς» του πόλεμο ενάντια σε όλους τους ιερείς, τους μοναχούς και τους ηγεμόνες. Οι «εκλεκτοί» ήταν οι φτωχοί, οι χωρικοί, που έβλεπαν τις πολιτικές αλλαγές να απειλούν τον τρόπο ζωής τους και θεωρούσαν τον Μύντσερ ως το «σπαθί των Ζεδεών».

Ανάμεσα στο 1529 και 1530, ένας άλλος Αναβαπτιστής, ο Μέλχιωφ Χόφμαν (Melchior Hoffman), θα κηρύξει στη Βόρειο Γερμανία και στην Ολλανδία την έναρξη της Κρίσης, ενώ ο μαθητής του Γιαν Μάτθους (Jan Matthus) θα ανακηρύξει την πόλη Μύνστερ «νέα Ιερουσαλήμ» και θα κινήσει βίαιη επανάσταση για να φέρει τη Βασιλεία του

Λέξιμα

Joaquín de Fiore (1131-1201) Ιταλός μοναχός και προφήτης, ο οποίος επηρεάστηκε από την *Αποκάλυψη* του Ιωάννη στη διαμόρφωση μιας θεωρίας, που έμεινε γνωστή ως «Αιώνιο Ευαγγέλιο». Σύμφωνα με αυτήν, πρόκειται να έλθει μια νέα εποχή για την ανθρωπότητα, στην οποία θα βασιλεύσει το Άγιο Πνεύμα. Ωστόσο, θα προηγηθεί η εμφάνιση του Αντίχριστου και η συντέλεια. Τελικά, οι δυνάμεις του κακού θα νικηθούν από μια ομάδα αγίων Βενεδικτίνων και Φραγκισκανών μοναχών. Οι οπαδοί του Ιωακίμ προοδίασαν τη συντέλεια στα 1260, προκαλώντας έναν εσχατολογικό πυρετό και μια επαναστατική διέγερση, που απαιτούσε ηθική αυστηρότητα και στρεφόταν ενάντια στη θεομορφωμένη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία. Η τελευταία, όπως ήταν φυσικό, καταδίκασε τις απόψεις αυτές και συνεργάστηκε με την πολιτική εξουσία προκειμένου να τις καταπνίξει.

Θαβωρίτες Ριζοπάστες οπαδοί του Ιωάννη Χους, που πήραν το όνομά τους από το όρος Θαβωρ, πάνω στο οποίο ο Χριστός είχε μιλήσει για τη Δευτέρα Παρουσία (Κατά Μάρκον ΙΓ'). Τους Θαβωρίτες ένωνε η πεποίθηση ότι ο φεουδαλισμός και η δουλοπαροικία ήταν, ειδικά, γερμανικοί θεσμοί και γι' αυτό

η επαναστατικότητα τους εκδηλωνόταν και ως αντι-γερμανική στάση.

Καθαροί-Βάλδιοι Η αίρεση των Καθαρών ή Αλβιγίων διέδωσε τις διαρκείς ιδέες της στα μέσα του 12ου αιώνα στη Βόρεια Ιταλία και στη Νότια Γαλλία. Η κίνηση των Βάλδιων ή Βαλδοήσιων αντέδρασε στην εκκοσμίκευση και τη διαφθορά του κλήρου, κυρίως στη Βόρεια Ιταλία.

Μασιτιγούμενοι Κίνημα που εφάρμοζε την αυτομαστίγωση ως τεχνική μετάνοιας.

Μεσοιανισμός Η πεποίθηση ότι η τελική λύτρωση μιας θρησκευτικής κοινότητας θα έλθει όταν εμφανιστεί μέσα στην ιστορία ο Μεσσίας, ο εκλεκτός του Θεού. Αυτός θα καταστρέψει τους εχθρούς και θα εφλαίψει οτιδήποτε το αρνητικό μέσα στον κόσμο. Στο εξής, οι δίκαιοι θα ζήσουν μια ζωή ειρήνης, αρμονίας και μακαριότητας πάνω στη γη. Πολύ συχνά, ο μεσοιανισμός λαμβάνει και πολιτική έκφραση, είτε αυτή έχει θρησκευτικό προσανατολισμό (φονταμενταλισμός) είτε όχι (μαρξισμός).

Μύντσερ Πόλη της Γερμανίας και επισκοπική έδρα από το 802. Υπήρξε θέατρο σκληρών αγώνων, από το 1533 μέχρι το 1535, μεταξύ αναβαπτιστικών και επισκοπικών δυνάμεων. Αποτέλεσε τη βάση του αναβαπτιστικού κινήματος, ενώ εκεί η τρομοκρατία των επαναστατών ξεπέρασε κάθε όριο (διωγμοί, εκτελέσεις, ακραϊσμοί). Τελικά, το Μύνστερ καταλήφθηκε από τον στρατό του καθολικού επισκόπου, ύστερα από πολιορκία, και το κίνημα βράφηκε στο αίμα.

Πόλεμοι χωρικών (1524-1526) Οι πόλεμοι αυτοί ήταν η κορύφωση ενός κύματος αγροτικών εξεγέρσεων, που αντιδρούσαν αφενός στην οικονομική εξαθλίωση και αφετέρου στον απολυταρχισμό των γερμανών πριγκίπων.

Χιλιασμός Θρησκευτική αντίληψη που υποστηρίζει ότι το τέλος της ιστορίας είναι κοντά, σύντομα πρόκειται να καταστραφούν τα πάντα και θα σημάνει ο ερχομός του Μεσσία, που θα κρίνει τους ανθρώπους. Οι άδικοι θα καταδικαστούν σε αιώνια κόλαση, ενώ οι δίκαιοι θα βασιλεύσουν για χίλια χρόνια πάνω στη γη. Την εξάπλωση του χιλιασμού στην πρώτη χριστιανική εκκλησία ευνόησαν οι διωγμοί, ωστόσο γρήγορα η αντίληψη αυτή οδήγησε σε ακρότητες και καταδικάστηκε ως αίρεση από την Εκκλησία. Χιλιαστικές αντιλήψεις επιβιώνουν, ως ένα βαθμό, σε όλες τις θρησκείες και έρχονται ορμητικά στην επιφάνεια, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης.

